

Mogens Boserup

1910 – 1978

Efter at have forladt Københavns Universitet som cand. polit. i 1935 var Mogens Boserup i en årrække ansat først i Nationalbankens Valutakontor, dernæst i Statistisk Departement.

I ti-året 1947–1957 var Mogens – ligesom Ester – Boserup knyttet som senior member til Research and Planning Division under FN's regionale kommission for Europa, Mogens Boserup i den afsluttende del af perioden som vicedirektør. Ikke mindst deres indsats kan tilskrives den internationale anseelse, som rapporterne fra ECE hurtigt opnåede.

Som bidragyder til disse rapporter optog Mogens Boserup et bredt udvalg af økonomisk-politiske problemer til behandling. Fremtrædende blandt disse bidrag er dels den meget af den senere debat foregribende analyse af arbejdsmarkedsproblemer i Vest-Europa (1956), dels de to år tidligere, en omfattende beskæftigelse med økonomisk udvikling indledende, bidrag om de syd-europæiske lande og specielt disses landbrug set i relation til regionens økonomiske udviklingsperspektiver.

En bredere erfaringsbasis for analysen af udviklingslandenes situation fik Mogens Boserup derpå først ved studierejsen (sammen med Ester Boserup og Gunnar Myrdal) i Indien 1958–1960 og senere – 1964–1965 – som leder af FN's Afrikanske Institut for Økonomisk Udvikling og Planlægning i Dakar, og tillige, i dansk regie, først som konsulent 1960–1962 for Grønlandsudvalget af 1960 og dernæst som chef for Sekretariatet for teknisk Samarbejde med Udviklingslandene, indtil han i 1966 blev knyttet til Københavns Universitet som lektor og fra 1970 som professor i nationaløkonomi.

Mogens Boserups forskningsindsats er gjort helt overvejende inden for »applied economics«. Den centrale plads inden for et omfattende og bredspektret forfatterskab indtager behandlingen af den økonomiske udvikling og i særdeleshed de nutidige udviklingslandes problemer og i umiddelbar tilknyt-

MOGENS BOSERUP

Mogens Boserup

1910 – 1978

Efter at have forladt Københavns Universitet som cand. polit. i 1935 var Mogens Boserup i en årrække ansat først i Nationalbankens Valutakontor, dernæst i Statistisk Departement.

I ti-året 1947–1957 var Mogens – ligesom Ester – Boserup knyttet som senior member til Research and Planning Division under FN's regionale kommission for Europa, Mogens Boserup i den afsluttende del af perioden som vice direktør. Ikke mindst deres indsats kan tilskrives den internationale anseelse, som rapporterne fra ECE hurtigt opnåede.

Som bidragsyder til disse rapporter optog Mogens Boserup et bredt udvalg af økonomisk-politiske problemer til behandling. Fremtrædende blandt disse bidrag er dels den meget af den senere debat foregribende analyse af arbejdsmarkedsproblemer i Vest-Europa (1956), dels de to år tidligere, en omfattende beskæftigelse med økonomisk udvikling indledende, bidrag om de syd-europæiske lande og specielt disses landbrug set i relation til regionens økonomiske udviklingsperspektiver.

En bredere erfaringsbasis for analysen af udviklingslandenes situation fik Mogens Boserup derpå først ved studierejsen (sammen med Ester Boserup og Gunnar Myrdal) i Indien 1958–1960 og senere – 1964–1965 – som leder af FN's Afrikanske Institut for Økonomisk Udvikling og Planlægning i Dakar, og tillige, i dansk regie, først som konsulent 1960–1962 for Grønlandsudvalget af 1960 og dernæst som chef for Sekretariatet for teknisk Samarbejde med Udviklingslandene, indtil han i 1966 blev knyttet til Københavns Universitet som lektor og fra 1970 som professor i nationaløkonomi.

Mogens Boserups forskningsindsats er gjort helt overvejende inden for »applied economics«. Den centrale plads inden for et omfattende og bredspektret forfatterskab indtager behandlingen af den økonomiske udvikling og i særdeleshed de nutidige udviklingslandes problemer og i umiddelbar tilknyt-

ning hertil spørgsmål vedrørende omfang, former og kriterier for udviklingsbistand. Herom grupperer sig afhandlinger vedrørende faser i udviklingen af teorien om økonomisk vækst, landbrugets rolle – historisk og i nutiden – i økonomisk vækst, demografiske studier, samt – særlig fra de seneste år – bidrag til debatten om knaphed på naturgivne ressourcer og andre forhold angivet som grænser for økonomisk vækst. Hertil kommer teoriehistoriske arbejder.

Det er ikke let inden for en produktion af uniformt høj standard særligt at fremhæve enkelte arbejder. Dog turde det være berettiget specielt at nævne:

– for det første bogen om *Økonomisk Politik i Grønland* (1963) – et indgående case study af et – unægtelig meget specielt – udviklingslands problemer. I forordet anførte Mogens Boserup, at hans tilknytning til de grønlandske problemer var begrænset til de knap to år, da han var konsulent for Grønlandsudvalget, og at hans selvsyn af Grønland indskrænkede sig til en tre-ugers rejse i sommeren 1960; og han fortsatte, at ulemperne ved denne kun episodiske kontakt var åbenbare, medens fordelene forhåbentlig skulle ligge deri, at det blev muligt at anskue problemerne med friske øjne og uden forud fikserede opfattelser om problemerne og deres løsning. Bogen bekræfter fuldt ud og alene disse fordele.

Forordets følgende, for Mogens Boserup karakteristiske, afsnit vedrørende den økonomiske rådgivers rolle bør citeres udførligt:

Jeg har opfattet min opgave således, at jeg ikke blot skulle udrede situationens kendsgerninger og de foreliggende valgmuligheder, men også nå frem til så vidt muligt klare konklusioner, forslag og anbefalinger. Jeg har derfor ikke holdt mig tilbage fra at fremsætte min egen opfattelse af, hvad der bør gøres, men jeg håber, at det tilstrækkelig tydeligt fremgår ved læsningen, på hvilket punkt udredningen af kendsgerninger hører op, og de nødvendigvis subjektivt farvede meninger begynder. Jeg har også søgt at give en loyal fremstilling og diskussion af andre forslag og opfattelser end mine egne.

Jeg føler mig sikker på, at det er rigtigt for en økonomisk rådgiver åbent at fremlægge sine meninger. Den fremgangsmåde, som består i alene at udrede kendsgerningerne og pege på de saglige sammenhænge uden at drage udtrykkelige konklusioner, fører let til, at det subjektive indslag, som et sådant arbejde nødvendigvis må rumme, skjules bag en maske af foregiven objektivitet. Det er nemlig en illusion at tro, at man på et felt, hvor politisk farvede opfattelser står skarpt mod hinanden, kan give en fuldt ud objektiv eller »neutral« behandling af kendsgerningerne.

Bogens to første dele kan karakteriseres som en med analyser udbygget økonomisk samfundsbeskrivelse af Grønland. I kapitlet »Vokser befolkningen for stærkt?« drøftes grænserne for den økonomiske vækst, og kontrasterne mellem

Grønland og andre udviklingslande præciseres. Et afsnit af dette kapitel og det dertil knyttede bilag 5 forudser tiltagende knaphed på jord og behandler mulighederne for at forebygge privat tilegnelse af den beliggenhedsrente, der opstår som følge af de lokale samfunds vækst. Fremhæves bør videre kapitel 13 om fiskeeksporten og afgifterne på denne, og de dertil knyttede bilag 23 og 24 om beskatning af knappe naturrigdomme og om afgiftsformen. Imidlertid, bogens tyngdepunkt ligger i dens sidste del om løn- og prispolitikken, der instruktivt gør rede for konflikten mellem fremherskende målsætninger for den økonomiske politik.

– for det andet den afhandling »Agrarian Structure and Take-off« som blev forelagt på en af International Economic Association i 1960 afholdt konference omhandlende W. W. Rostow's tese om »the Economics of Take-off into Sustained Growth«. Afhandlingen klassificerer de måder, på hvilke landbrugets udvikling kan befordre eller betinge økonomisk vækst i økonomien som helhed; hvorefter en drøftelse af spørgsmålene (1) om der kan påvises eksempler på take-off uden en forudgående eller samtidig forøgelse af landbrugets produktivitet og produktion, og (2) om der kan peges på tilfælde, hvor landbruget har fungeret som førende sektor i et take-off, leder op til en karakteristik af landbrugets særlige rolle som beroende, foruden på denne sektors åbenbare forsyningsmæssige betydning, på en normalt lav udbudselasticitet, i særdeleshed i de sydasiatiske lande. Derefter sammenlignes udviklingen under industrialismens gennembrud i Europa med nutidige forhold i syd-asiatiske udviklingslande med hovedvægt lagt på de forskelligartede institutionelle forhold. Ikke mindst bemærkelsesværdig i denne sidste del af afhandlingen er kritikken af den udbredte forestilling, at der i de nutidige udviklingslande forefindes et stort udbudsoverskud af ledig arbejdskraft. Skarpt siges det: »It is perhaps the prevalent ideas about under-employment that stand in the way of progress, rather than under-employment itself«. Emnet blev også taget op i foredraget »Hvorvidt er Kapitalen Minimumsfaktor i den økonomiske Udviklingsproces?« på det nordiske nationaløkonomiske møde i 1961. Men den mest udførlige behandling af emnet – reflekterende Mogens og Ester Boserups engagement i den internationale debat – findes formentlig i et af manuskripterne fra studieopholdet i Indien, som desværre ikke er offentliggjort, omend det i ikke nærmere præciseret omfang dannede udgangspunkt for afsnit af Myrdals *Asian Drama* (1968).

– for det tredje fra de seneste år foredraget »Er der udtømmelige Naturressourcer?« på nordisk nationaløkonomisk møde 1975 og bogen fra 1974 *Vor voksende Verden – om Dommedagsfrygt, Energi problemer, Vækst og Befolkning*,

der dækker en bredere emnekreds. Denne oplysende og energisk argumenterende bog – debunking på højeste plan – turde de fleste af nærværende tidsskrifts læsere have i frisk erindring. Både foredrags og bogs fortjeneste er først og fremmest i stedet for primitive massivt materialistiske betragtninger at sætte nøgtern økonomisk analyse.

Tidligt i sin ungdom skaffede Mogens Boserup sig – ikke uden forbindelse med et politisk engagement – et kendskab til Karl Marx' forfatterskab og anden marxistisk litteratur, der formentlig var mere indgående og omfattende end nogen anden dansk økonoms. Denne teoriehistoriske ballast kom i senere år til gavn i diskussioner med såvel hjemlige og andre vestlige ny-marxister som med økonomer fra østlandene – jfr. i denne forbindelse f.eks. også første del af kapitlet om den naive anti-kolonialisme i bogen *Hjælper vi?* fra 1967. Af indledningen til kapitlet om Karl Marx i antologien *Deres egne Ord* (2. udg. 1976) fremgår klart nok den store betydning, som Mogens Boserup fremdeles tillagde Marx' indsats; men også den vurdering, at »Marx' økonomiske teori er kun en vigtig del af et mere omfattende samfundsvidenskabeligt system, og man kan hævde, at de dele af hans lære som i dag har livskraft, ligger uden for det i snævrere forstand økonomiske«. Implicit bekræfter Mogens Boserups økonomiske forfatterskab denne vurderings negative del. Det er ikke uforeneligt hermed, at han endnu i de seneste år bevarede et nostalgisk forhold til Marx. Hvorledes skal man ellers forklare den påfaldende og umuligt tilfældige lighed mellem de indledende ord i *Det kommunistiske Manifest* og den første sætning i forordet til *Vor voksende Verden?*

I sidste afsnit af samme forord står:

Objektivitet er tilstræbt. Men jeg ved vel, at den fulde objektivitet – i hvert fald i samfundsvidenskaberne – er et ideal som man kan og bør stræbe mod, men som kun en skælm kan bilde sig ind at have nået. Som enhver anden bog på området bør denne derfor læses med kritisk sans og helst sammenholdes med andre skrifter.

Ingen kunne have mindre grund til at forudskikke en sådan advarsel end Mogens Boserup, hvis videnskabelige integritet var uden en plet, og som i sin forsknings- og skribentvirksomhed ikke kendte andre kriterier end den sunde fornuft og erfaringens vidnesbyrd, udistraheret af personlige, politiske eller andre i den givne sammenhæng sagligt irrelevante forhold. Denne hans i bedste forstand uinteresserede forskningsindsats prægedes af en forbilledlig omhu og samvittighedsfuldhed, der også viser sig i fremstillingens altid præcise og dog enkle sprog.

Hertil kom en usædvanlig evne til at sætte behandlede problemer i per-

spektiv, baseret på både en bredspektret, selvstændig forskningsindsats og økonomisk teoriehistorisk og videre idéhistorisk indsigt. I forordet til 2. udgave af antologien *Deres egne Ord* anføres som den vigtigste grund til at dyrke teorihistorien, »at den er nødvendig som modgift mod en overdreven dyrkelse af de dogmer, de idiosynkrasier og de moderetninger, som er fremherskende under en given økonom-generations uddannelse. Her kan teorihistorien have en snerende funktion ved at sætte tingene i perspektiv og hindre, at man opfatter den på det givne tidspunkt dominerende lære som *der Weisheit letzter Schluss*, i stedet for at se den som en videreudvikling af det, der har været, og en mellemstation på vej til det, der skal komme.«

Jørgen H. Gelting